

Skovdyrkeren

Nr. 71 - december 2020

ØERNE

Fra malkekøer til femstjernet naturpleje

Træpriser går fri
af tysk kollaps

Forskere klar med
nyt CO2-kort

På besøg i skovfogedens
egen skov

SKOVDRKERNE

Ny klimafond	2
Kort nyt	3

Naturforvaltning på Salling	4
Biller sender marked til tælling	8
Danske priser går fri af kollaps	10
Von Langens store aftryk	11
Nyt CO2-verdenskort	12

I skovfogedens egen skov	14
Troværdighed skal være grundstof	17
Ny bog om særlige træer	18
Træbyggeri og CO2	19
Ny læserundersøgelse	20

Forsidebilledet:

Klaus Østergaard er ansat som bestyrer på Kaas Hovedgård på Salling, hvor han arbejder med at forvalte noget af Danmarks mest unikke natur. Foto: Jens Mathiasen

Klimafonden skal plante nye skove og udtage klimabelastende lavbundsjord i Danmark. Arkivfoto: Jens Mathiasen

Skatteregler risikerer at spænde ben for lodsejere

Regeringen har lanceret en model for Danmarks første klima-skovfond. Fonden skal gøre det muligt for borgere og virksomheder at give et klimabidrag, der sikrer målbar CO2-reduktion.

Fonden skal helt konkret plante nye skove og udtage klimabelastende lavbundsjord i Danmark. Borgere, virksomheder og fonde får mulighed for at købe CO2-enheder gennem fonden, som de kan anvende i egne klimaregnskaber. Man vil også kunne se, hvor i Danmark, projekterne er placeret, oplyser Miljø- og Fødevarerministeriet.

- Mange danskere og virksomheder vil gerne gøre en forskel for klimaet, og der har manglet en mulighed, som sikrer konkret og troværdig klimakompensation på dansk jord. Med klima-skovfonden giver vi mulighed for at klimakompensere ved at bidrage til Danmarks 70 procents mål i 2030, siger miljøminister Lea Wermelin.

Skatteregler spænder ben

Skal skovrejsningen og udtagning af lavbundsjordene komme godt fra start, så skal der skabes bedre forudsætninger for lodsejere, som vil lægge jord til projekterne, mener Dansk Skovforening.

Foreningen peger blandt andet på skattemæssige forhold.

- Der skal tages hensyn til, at der kan gå lang tid mellem tilplantningsudgifter og de første indtægter fra arealet. Dette er relevant i forhold til vurderingen af, om driften fortsat kan vurderes som erhverv. Det skal sikres, at jordejerens udgifter i forbindelse med skovrejsningen kan straks-afskrives i anlægsåret.

- Grundværdien skal følge ændringerne i arealanvendelsen. Med den nuværende vurderingslov er arealanvendelsen fastfrosset. Det betyder, at arealer omlagt til skov eller natur i vurderingen fastholdes som produktive landbrugsarealer, og at ejerne fortsat skal betale en høj jordskat, påpeger Dansk Skovforening.

Klima-skovfonden er en del af sidste års finanslov og skal beregne, opføre og overvåge klimaeffekten af de støttede projekter. Effekten skal efterfølgende verificeres af en uafhængig tredjepart.

Regeringen forventer at fremsætte en deligt lovforslag i Folketinget i løbet af efteråret. Høringsfasen løb frem til 2. oktober. Det forventes, at der kan udpeges en bestyrelse inden udgangen af i år.

Udgiver: De Danske Skovdyrkerforeninger
Parallelvej 9A, 8680 Ry
www.skovdyrkerne.dk

Ansvarshavende redaktør: Kristian Gernow
Redaktør: Jens Mathiasen

Layout: Landbrugsmedierne
Tryk: PE Offset A/S – ISSN 2445-785X

Ny kommunikationsansvarlig til DFE

Skovdyrkernes internationale afdeling Danish Forest Extension har fået ny kommunikationsansvarlig.

Det er Anne Mette Nordfalk, 48 år. Hun er cand.comm fra Internationale Udviklingsstudier og Kommunikation på RUC.

- Jeg har arbejdet med udvik-

lingsarbejde og kommunikation i mange år hos forskellige NGO'er. Blandt andet har jeg boet to år i Nepal, hvor jeg var kommunikationsmedarbejder for Mellemfolkeligt Samvirke og boede i Kathmandu med min mand og vores to drenge, siger Anne Mette Nordfalk.

Hun glæder sig til at komme i gang med arbejdet.

- Jeg er meget interesseret i skovbrug og glæder mig til at formidle det, som Skovdyrkernes internationale afdeling laver ude i verden, siger Anne Mette Nordfalk.

Anne Mette Nordfalk .

Trævindmølle-virksomheden Modvion har indgået en aftale med det svenske statsejede Vattenfall om at bruge træ i fremtidige vindmølleparker.

Vattenfall i nyt samarbejde om trævindmøller

Trævindmølle-virksomheden Modvion har indgået en aftale med en af Nordeuropas helt store energiproducenter, nemlig det svenske statsejede Vattenfall. Sammen skal de to undersøge mulighederne for bruge Modvions møller af træ i fremtidige vindmølleparker.

- Vattenfalls vindmøller har allerede i dag en meget lav klimapåvirkning i løbet af deres livscyklus, men vi vil gerne drive udviklingen mod en endnu lavere effekt. Vi ser, at træ kan blive en del af løsningen henimod et mindsket CO₂-aftryk. Vi er fast besludte på at gøre det muligt at leve et fossilfrit liv inden for en generation, og dette kan være et vigtigt skridt på vejen derhen, siger Daniel Gustafsson fra Vattenfall ifølge træ.dk.

Cirka en fjerdedel af en vindmølles klimapåvirkning stammer fra selve tårnet, som almindeligvis er lavet af stål eller beton. Ved at bygge tårnene i træ kan CO₂-udslippet reduceres markant, ligesom den CO₂, som træet har optaget, mens det voksede op, bliver lagret i trævindmøllen.

Der anvendes kun certificeret træ, hvilket blandt andet betyder, at der plantes nye træer som erstatning for dem, der bruges til vindmøllerne.

- Ved at bygge tårnene i træ kan vindenergien blive helt klimaneutral, understreger Otto Lundmann, som er administrerende direktør i Modvion.

Kan træ gavne sundheden?

Et nyt pilotprojekt skal undersøge, om synligt træ kan gøre mennesker sundere. Brancheorganisationen Svenskt Trä støtter projektet, hvor to forskergrupper skal undersøge, hvorvidt der er en sammenhæng mellem træ og sundhed. Undersøgelserne skal blandt andet finde sted på ortopædisk klinik på Skellefteå og på psykiatrisk klinik i Borås.

- Det er vigtigt at finde ud af, om der er en sammenhæng mellem træ og sundhed. Forestil dig, hvis vi kan opnå hurtigere bedring og øget velbefindende for patienterne ved at bringe mere træ ind i de rum, hvor de opholder sig. Det kan betyde store

samfundsmæssige fordele for sundheds- og plejesektoren, siger Björn Nordin fra Svenskt Trä ifølge træ.dk.

Det er ikke første gang, der forskes i sammenhængen mellem træ og sundhed. Tidligere har en canadisk undersøgelse vist, at indretning med træ kan reducere stress, og forskning fra Norge konkluderede i 2017, at patienter indlagt på ortopædisk klinik i Trondheim kunne udskrives tidligere, når rummene, de lå i, var udstyret med naturmotiver og træpaneler på væggene. For at kunne verificere resultaterne kræves dog yderligere tværfaglige studier.

Seks etagers træbygning i København

Virksomheden Cree Denmark fik for nyligt ja til at opføre en træbygning i seks etager i København, da Teknik- og Miljøudvalget i Københavns Kommune godkendte en indstilling om byggetilladelse.

Byggeriet opføres på Østerbrogade i København. Det kommer til at bestå af 20 studielejligheder samt en café. Bygningen vil med seks etager blive Danmark højeste træhus.

Fundamentet støbes med beton, ligesom dele af indmaden af hensyn til støj og brandsikkerhed laves af andre materialer, men resten bliver træ- og hybridsystemet Cree.

- Nu kan vi komme videre med projektet. Det er vigtigt at få det her opført som referencebyggeri, som det er - både for os, men også for resten af branchen, som kigger over mod os for at se, hvordan man i praksis bygger høje huse med træbaserede konstruktioner, siger Frederik Spanning,

Den nye etagebygning bliver bygget i seks etager. Illustration: Vilhelm Lauritzen Arkitekter.

direktør i Cree Denmark, ifølge mestertidende.dk.

Projektet i seks etager blev præsenteret i november 2018 som Danmarks højeste træhus. Dengang lød det, at bygningen skulle stå færdig i løbet af 2019.

Men efter ansøgningen i 2018 havde forvaltningen og ansøger en langvarig dialog. Det skyldtes blandt andet det byggeteknisk usædvanlige i, at store dele af den bagvedliggende konstruktion er baseret på træ, skriver Mestertidende.

Klaus forvalter unikke naturværdier på Salling

Kaas Hovedgård på Salling er ejet af Færch Fonden. Her findes uerstattelige naturværdier, som bliver plejet og passet. Den opgave varetager Klaus Østergaard i tæt samarbejde med fondsbestyrelse og direktion.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Efterårsvinden river i marehalmen på Sallings kyst.

Imellem de stride strå går Klaus Østergaard. Han følger et kvæghegn, som skærer igennem landskabet med kysten til den ene side og heden til den anden.

Indenfor hegnet lister en flok hereford-køer omkring med mulerne dybt begravet i efterårsløngen.

- Alle vores hedearealer er hegnet, og vi bruger hereford-kvæg til at pleje lyngen. Vi har 15 kilometer hegn, så der er lange strækninger at holde øje med. Det hænder også, at hegnet bliver rendt ned af vildtet, og så gælder det om at få det ordnet hurtigst muligt, siger han.

Han kigger ind over halvøen, hvor der

er flere hundrede meter hedelandskab. Længere inde tager egekrat, ene og anden lav bevoksning over.

- Heden og egekrattet er de helt karakteristiske naturtyper her. Vi har en stor opgave herude med at forvalte arealerne, så vi bevarer den unikke natur og biodiversitet, siger Klaus Østergaard.

Stor erfaring

Klaus Østergaard er ansat som bestyrer på Kaas Hovedgård på Kaas-halvøen, der rager ud i Limfjorden fra Sallings sydvestlige kyst. Til hovedgården hører godt 500 hektar.

Færch-familien kom til Kaas Hovedgård i 1955, da den blev den købt af Ernst

Færch, tobaksfabrikant i Holstebro. Siden 2006 har den været ejet af Færch Fonden.

I dag er hele området totalfredet. Fondens strategi med det tilhørende jordtiliggende er at forvalte det, så natur og biodiversitet får de bedst mulige udviklingsmuligheder.

Klaus Østergaard har haft forvalterjobbet i 22 år. Han afviser ikke, at han arbejder på Danmarks måske smukkeste arbejdsplads.

- Min opgave er at stå for den daglige drift og at varetage de tiltag, der skal laves her på stedet. Skal der udføres nye tiltag, sker det selvfølgelig i tæt dialog med fonden og med direktionen, siger Klaus Østergaard.

Pleje af hedelandskab

Hedearealerne fylder meget på Kaas-halvøen. Lyngen kræver en helt særlig pleje.

- Efterhånden har vi godt styr på heden. Som en vigtig del af plejen, brænder vi lyngen af på arealerne cirka hvert 10. år. Vi roterer sådan, at vi afbrænder mindre lyngområder hvert eller hvert andet år. På den måde kommer vi igennem det hele i løbet af en årrække, fortæller han.

Afbrændingen skal sikre, at lyngen spirer frem på ny og forynges.

- Når vi afbrænder lyngen, bliver den

En stor del af skovarealet er egekrat, som har ligget urørt siden 1940'erne.

Klaus Østergaard på et af de hedearealer, hvor lyngen er blevet brændt af i år. Nu er der optimale muligheder for, at lyngen kan forynge sig selv.

gamle grovgrenede lyng brændt væk. Dermed skaber vi optimale forhold for nye unge lyngplanter, forklarer han.

Udover afbrænding, bliver heden også afgræsset.

- Samtidig plejer vi lyngen med vores kvæg og får. Jeg roterer dyrene på vores forskellige folde, når de har bidt lyngen tilstrækkeligt ned. Det er lidt af en videnskab, men efterhånden har jeg fået erfaringen til at se, hvornår det er passende at flytte dyrene rundt på vores folde. De skal bide lyngen tilpas ned, siger Klaus Østergaard.

Kampen mod invasive arter

Klaus Østergaard er uddannet landmand og drev indtil for 22 år siden egen mælkeproduktion på en gård ved Vodskov i

Om Klaus Østergaard

- Uddannet landmand i 1979.
- Drevet egen mælkeproduktion ved Vodskov frem til 1998.
- Forvalter ved Kaas Hovedgård på Salling fra 1998.
- Bestyrelsesmedlem i Skovdyrkerne Nord-Østjylland 2018 til 2020. Nu suppleant for bestyrelsen.
- Har på sin egen nordjyske ejendom Tveden rejst 18 hektar skov hjulpet af Skovdyrkerne Nord-Østjylland.
- Bor sammen med sin kone Helle i bestyrer-bolig på Kaas Hovedgård. Parret har hver tre børn fra tidligere ægteskaber.

Nordjylland.

Han stoppede sin selvstændige landmandskarriere, men ejer stadig gården i Nordjylland, hvor jord og stuehus er udlejet.

- Jeg var ikke tvunget til at stoppe. Det blev bare en smule trivielt, og jeg havde svært ved at se mig selv som selvstændig mælkeproducent resten af min karriere. Derfor søgte jeg stillingen som bestyrer her på Kaas Hovedgård. Det har jeg bestemt ikke fortrudt, siger Klaus Østergaard.

Kompetencerne til at sikre god og varieret naturpleje har han suget til sig igennem årene som bestyrer.

- Jeg vidste ikke ret meget om forvaltning og pleje af naturarealer, da jeg begyndte for 22 år siden. Men efterhånden ➔

Naturplejen af heden foregår blandt andet med hereford-kvæg

Færch Fonden, som ejer Kaas Hovedgård, byggede ny kvægstald for nyligt. De primære materialer er træ – både for klimaets skyld, men også for at stalden arkitektonisk falder ind i omgivelserne.

➔ har jeg opbygget en del erfaring. Jeg har efterhånden god viden om, hvad der fungerer, og hvad der ikke gør, siger Klaus Østergaard.

Noget af det, han har erfaret igennem tiden er, at afgræsning ofte er en effektiv problemløser, når det handler om bekæmpelse af invasive arter.

- Et eksempel er, at vi for nogle år tilbage havde et område omkring hovedbygningen, hvor der var masser af bjørneklo. Faktisk var området et stort vildnis. Vi diskuterede forskellige løsninger, men valgte at hegne og afgræsse området med vores får. Det var effektivt. Bjørneklo ædes med stor fornøjelse af fårene. I løbet af kort tid fik vi styr på den invasive art, siger Klaus Østergaard.

Afgræsning fjerner glansbladet hæg

Udover bjørneklo har Klaus Østergaard også brugt afgræsning til at bekæmpe den invasive plante glansbladet hæg.

- Glansbladet hæg var ved at overtage et område i det, vi kalder mosaikskoven. Vi overvejede forskellige bekæmpelsesstrategier. Jeg foreslog, at vi testede effekten af afgræsning med vores here-

fordkvæg. Det viste sig at være effektivt. Kvæget har virkelig taget for sig. Der står nu kun spredte afgnavede grene tilbage af den tidligere så magtfulde glansbladet hæg-plante, siger han.

- Min vurdering er, at kvæget skal græsse området et par sæsoner mere, før vi for alvor har fået bugt med de sidste rester af planterne, uddyber Klaus Østergaard.

På grund af de gode erfaringer med afgræsning har Klaus Østergaard endnu et forsøg på vej.

- Vi har et område, hvor vi kæmper meget med gyvel, som også er en invasiv plante, der breder sig meget. Jeg har ladet mig fortælle, at geder skulle være effektive til at bekæmpe planten. Derfor har vi nu indkøbt 10 geder, og vi får afprøvet, om vi kan få det til at fungere, siger han.

Lysåbent areal

Fra det åbne kystnære hedelandskab går turen længere ind på halvøen. Her er landskabet fortsat forholdsvis lysåbent. Men der står meterhøje ege, som står spredt i landskabet med græs og lyng.

- Det område kalder vi mosaikskoven. Bevoksningen er karakteriseret af spred-

te egetræer med indre skovbryn.

- Plejen har her bestået i at tynde og lysne op. Det har vi fået hjælp til af Skovdyrkerne. Vi har fjernet bævreasp og birk for på den måde af bevare den lysåbne naturtype. Kreaturerne har siden taget sig af opvæksten og stødsuddene, siger Klaus Østergaard.

Hegning i skoven

På hele ejendommens arealer er vildttrykket højt. 110 hektar er bevokset med tæt gammel egeskov, hvor krogede gamle ege står side om side. Der er underskov af spredt hassel, tørst og røn.

- Ikke mindst her i den gamle egeskov ser vi konsekvenserne af det høje vildttryk. Det er svært for naturen at forynge sig selv. Der er faktisk ikke en egentlig foryngelse i gang i skoven, fordi de nye træer bliver bidt ned, siger Klaus Østergaard.

Han forklarer, at det specielt er dåvildt og råvildt, der er meget af på halvøen.

Vildttrykket har fået Klaus Østergaard og fonden til at lave forsøg med små referencefelter.

- Vi har hegnet små parceller i skoven. Formålet er at se, hvordan det påvir-

Hovedbygningen er fra 1635.

ker underskoven og opvæksten. Selvom vi kun har haft hegningen i en kortere periode, så er det allerede nu tydeligt, hvordan planter og nye træer skyder frem på en helt anden måde, når de er beskyttet imod det store vildttryk, siger Klaus Østergaard.

Pleje af strandenge

Kaas Hovedgård er placeret på sydvestkysten af Salling-halvøen og en betydelig del af arealet er strandenge. Strandenge udgør 85 hektar.

- Her har vi også varetaget en del pleje de senere år. Som så mange andre steder blev der i 1960'erne plantet rynket rose. De fleste ved, hvordan den art nu er invasiv og breder sig. Herude har vi fræsset dem væk de sidste tre sæsoner. Det har givet en god effekt, siger bestyreren.

Han forklarer, at strandengene på halvøen repræsenterer meget værdifuld natur.

- Specielt én plante er meget sjælden herude. Det er strandhornskulpe. Planten findes kun ganske få steder i Danmark udover herude. Derfor er vi meget opmærksomme på at skabe gode forhold for planten, siger Klaus Østergaard.

Pleje og enkelte indgreb

Klaus Østergaard bor i en bestyrer-boligtæt ved hovedbygningen på Kaas Hovedgård. Han nyder jobbet. Naturen og omgivelserne betyder meget for ham.

- Jeg må sige, at jeg faktisk har taget lidt ejerskab til stedet. Altså forstået på den måde, at jeg plejer naturen og kerer mig om stedet, som om at jeg selv ejede det, siger Klaus Østergaard.

Han ser det også som en spændende opgave at være med til at sikre, at natur og biodiversitet kan blomstre i fremtiden.

- Det er altid en afvejning af, hvor meget, man skal gribe ind, og hvor meget man skal lade naturen passe sig selv. Men hvis vi stoppede al pleje og tynding, ville vi over tid opleve, at det hele sprang i skov og blev en mørk ensformig naturtype, hvor eg og bævreasp ville kæmpe om pladsen. Det er ikke det, vi ønsker, siger Klaus Østergaard.

Der ligger mange spændende opgaver og venter i de kommende år.

- Opgaverne varierer, og forvaltning og pleje af natur her på Kaas bliver man ikke færdig med. Jeg glæder mig til at se effekterne af de tiltag, vi udfører. Det bliver jeg aldrig træt af, siger han.

Om Kaas Hovedgård

- Kaas er en hovedgård i Lihme Sogn i Skive Kommune.
- Hovedgården ligger på vestsiden af Salling, syd for Kaas Sø.
- Kaas Hovedgårds oprindelige bygninger blev brændt ned under Grevens Fejde i 1534-36.
- I 1635 opførte Niels Krag den hovedbygning, som endnu står i dag. Hovedbygningen blev opført på en banke, der muligvis rummer rester fra et tidligere voldsted.
- Fra 1745 til 1905 var Kaas ejet af familien Colding – Kallerup. Derefter var der 10 forskellige ejere, hvoraf to var konsortier frem til 1955.
- I 1955 blev den købt af Ernst Færch, der ejede R. Færchs Tobaksfabrik i Holstebro. Færchs enke boede på Kaas til sin død. Herefter var herregården ejet af virksomheden Færch Holding A/S og siden 2006 af Færch Fonden.
- Kaas Hovedgård benyttes i dag som kursus ejendom for Færch Fonden.
- På store dele af Kaas halvøen findes den fredede Kaas Skov, som primært består af egekrat.
- Hele området er udpeget som en del af EU's Natura2000 plan og indgår som en del af naturbeskyttelsen af blandt andet oddere og vandsalamandere.

Hovedgården ejer i alt godt 500 hektar:

- 40 hektar er i om drift og producerer græs til gårdens kvæg.
- 110 hektar er egeskov.
- 220 hektar er hede.
- 85 hektar strandenge.
- Kaas Sø udgør 60 hektar.
- Det øvrige areal er veje, stier med mere.
- Besætning : 170 kreaturer, 30 får og 15 geder .
- Skovdyrkerne har blandt andet udført tyndinger og anden naturpleje på Kaas Hovedgård.

Kilde: danskeherregarde.dk og wikipedia.dk

Jesper Nørgaard Petersen var i sensommeren på faglig tur til Harzen. Her er enorme områder af rødgran lagt ned af storm og billeangreb.

Så slemt ser det ud. Store bevoksninger er ødelagt af typografbiller. (Foto: Jesper Nørgaard Petersen)

Tyske skovejere må sælge nåletræ med tab

Enorme angreb af typografbiller i tyske nåleskove er en katastrofe for skovejerne, og priserne på tysk nåletræ er droppet markant, oplyser Skovdyrkerne Syds råtræ-ekspert Jesper Nørgaard Petersen. Han har været på faglig tur til et af de hårdt ramte områder.

Af Jens Mathiasen

Da vi rammer Harzen-området, får vi en forsmag på det, der venter os. Skovbevoksningerne på begge sider af vejen skif-

ter fra grøn til brun. Så langt øjet rækker står der døde nålebevoksninger med utallige knækkede træ-ruiner.

Sådan oplever Jesper Nørgaard Petersen det første indtryk af området omkring Harzen, da han i sensommeren er på

faglig tur i området sammen med 30 andre fagpersoner.

- Målet var at få indblik i de massive tyske billeangreb, som har taget livet af store nåleskovsbevoksninger i området omkring Harzen i Tyskland, fortæller Jesper Nørgaard Petersen, som er skovfoged og råtræ-ekspert hos Skovdyrkerne Syd.

Enorme arealer med rødgran

Turen var arrangeret af handelsvirksomheden DSH Wood. Virksomheden havde inviteret deres leverandørkreds sammen med en række fagpersoner.

- På førstedagen fik vi en introduktion til skovbruget i Harzen. Det stod Stefan Fenner for. Han er leder af forstamtet. På andendagen var vi på ekskursion, hvor vi så reviret Hooe Geis. Revirleder Florian Markt introducerede os til træartsvalg og skovforvaltning i den sydøstlige del af Harzen, fortæller Jesper Nørgaard Petersen.

Der er store bevoksninger med rødgran. Træerne blev plantet i årene efter 2. verdenskrig, hvor man arbejdede meget med at få opbygget vedmasse.

- Frem til år 2000 var der meget vedmasse i én træart, nemlig rødgran. Den forhøjede sygdoms- og stormfaldsrisiko med kun én art, var man udmærket klar over. Derfor var man begyndt at stille om i de store rødgranbevoksninger med underplantning med bøg og douglas, oplyser Jesper Nørgaard Petersen.

Orkan rammer Tyskland

Skiftet fra monokulturen rødgran er i fuld

gang, da orkanen Frederikke rammer det centrale Tyskland i januar 2018. Frederikke rammer hårdt og vælter store bevoksninger.

Det er orkanen kombineret med den efterfølgende tørke i 2018, som danner grundlaget for bille-katastrofen.

- Stormfaldet skaber mange nye rande i bevoksningerne, hvor træerne er blottede og stressede – og dem går typografbillerne villigt på. Stormfaldet er desuden sket i bjergrige egne, hvor det tager tid at oparbejde træerne.

- Typografbillerne sværmer 3-4 gange i den historisk varme 2018-sommer. Det store tryk af typografbiller kombineret med stormfaldet får det hele til at komme ud af kontrol. 2018 var en regulær katastrofe i området, siger Jesper Nørgaard Petersen.

Han tilføjer, at både sidste år og i år har der fortsat været store billeopformeringer i området.

- Det hele er fortsat meget problematisk med store sværmminger af typografbiller, siger skovfogeden.

Ændret strategi

Økonomien spiller en stor rolle for håndteringen af problemerne.

- I opstartsfasen afdrev man hele bevoksninger, men det koster enorme summer i gentilplantning. I mange tilfælde har økonomien kun rakt til at gentilplante omkring ti procent af det afdrevne område, siger skovfogeden.

Sidenhen skifter man strategi.

- Nu lokaliserer man i stedet de svæ-

kede billetræer og får dem skovet og hentet ud af bevoksningerne. Man håber på, at den resterende del kan blive og danne skærm for en fremtidig sund kultur. Udfordringen med den strategi er, at grundet de enormt mange biller, så kan det se lige så galt ud fire uger senere.

- Faktisk fortalte revirlederen os, at billetrykket var så højt, at billerne også angreb sunde træer tilfældigt i bevoksningerne, siger Jesper Nørgaard Petersen.

Priserne raslede ned

Da katastrofen ramte i 2018 raslede priserne på tysk nåletræ ned.

Der blev eksporteret på højtryk. Hele den tyske industri var fokuseret på oparbejdning.

- De fortalte os, at det bedste tømmer blev afregnet ved fast vej for 32 euro pr. kubikmeter – hvilket er den samme pris som oparbejdningen. Det resterende råtræ er en ren underskudsforretning, siger Jesper Nørgaard Petersen.

Det værste er overstået

Ifølge revirleder Florian Markt er det værste overstået nu.

- De fleste store områder er nu afdrevet. Når der kommer styr på det sidste, stopper hugsten i de berørte områder. Sådan lød meldingen fra området, siger Jesper Nørgaard Petersen.

Skovfogeden fortæller, at vurderingen fra de tyske fagfolk lyder, at vi skal et par sæsoner længere frem, inden træet i de ramte områder er oparbejdet.

En opbremsning i hugsten vil få stor betydning for markedet og prisdannelsen.

Jesper Nørgaard Petersen håber, at vurderingen på to sæsoner holder stik.

- Ingen kan med sikkerhed sige, hvor hurtigt, der kommer styr på problemerne. Men det er klart, at får vi en kølig sommer i 2021, vil det dæmpe trykket af typografbiller. Derudover spiller fødeforhold og prædatorer også ind på mængden af typografbiller, oplyser han. ➡

Økonomien spiller en stor rolle i håndteringen. Ikke alle arealer bliver gentilplantet her og nu. (Foto: Jesper Nørgaard Petersen)

Dansk nåletræ går fri af tysk katastrofe

Selvom tyske skovejere sender meget billigt nåletræ på markedet, har det endnu ikke ramt priserne på dansk nål, oplyser skovfoged.

Af Jens Mathiasen

Dansk nåletræ er ikke for alvor blevet ramt, selvom det tyske marked har været kollapsede i flere sæsoner efter stormfald og massive billeangreb i Harzen-området.

Det oplyser Skovdyrkerne Syds skovfoged, Jesper Nørgaard Petersen.

Han deltog i sensommeren i en faglig tur til Harzen. Her er enorme mængder rødgran blevet oparbejdet og sendt på markedet på grund af stormfald og massive typografbille-angreb.

- Der er store danske savværker, som aftager lokal danskproduceret nåletræ. I Danmark er vi gået fri for det tyske pris-kollaps, fordi vejtransport af træ er meget dyrt.

- Med andre ord kan billigt tysk nåletræ ikke sendes til Danmark uden store transportomkostninger. Derfor kan vi nogenlunde fastholde priserne i Danmark, siger Jesper Nørgaard Petersen.

Han er selv blevet overrasket over, at priserne i Danmark har holdt stand.

- Vi troede, at det tyske kollaps ville sætte sig godt og grundigt i de danske priser også. Men sådan er det langt fra gået, siger han.

Containertræ er ramt

Anderledes ser det ud med containertræet. Containertræ sendes typisk til Kina. Her konkurrerer dansk og tysk træ på det samme marked.

- Det betyder, at vi har svært ved at konkurrere med det billige tyske træ, som sendes afsted fra området omkring Harzen, siger Jesper Nørgaard Petersen.

Det billige tyske træ har indtil nu ikke smittet af på de danske priser på nåletræ, oplyser skovfoged. På billedet ses billeramt tysk nåletræ fra Harzen-området. (Foto: Jesper Nørgaard Petersen)

Nåletræ i containere bruges til paller, emballering med mere. Det er i direkte konkurrence med træ fra Australien, USA med flere.

- Prismæssigt har det ligget meget fornuftigt de seneste par år. Typisk accepterer man lidt dårligere kvaliteter og får en lidt lavere pris pr. kubikmeter sammenlignet med savværkstræet. Typisk har det været omkring 10 procent under dansk savværkspris, siger Jesper Nørgaard Petersen.

- Containertræ har den fordel, at der ikke er begrænsninger på dimensionerne. Alle dimensioner accepteres, siger Jesper Nørgaard Petersen.

Kan opstå mangel på nål

Spørgsmålet er nu, hvordan priserne arter sig fremover.

- Fra Harzen-området lyder meldingen, at man forventer at stoppe skovningerne om et par år, når der er ryddet op i de sidste billetræer, siger skovfogeden.

- Min vurdering er derfor, at der kan opstå en mangelsituation om et par år, når de tyske skovninger stopper. Til den tid vil man muligvis opleve mangel på rødgran på bagkant af den tyske billekatastrofe, siger Jesper Nørgaard Petersen.

Han vurderer, at det vil betyde, at nordtyske savværker vil efterspørge dansk rødgran.

- Det samme vil eksportørerne sandsynligvis – og det vil efter al sandsynlighed betyde stigende priser, siger han.

Fordele og ulemper

Ifølge Jesper Nørgaard Petersen ser nåletræ-markedet i Danmark fornuftigt ud lige nu, og priserne har holdt sig på et højt niveau de seneste år.

Der er fortsat stor interesse for skovning, og sådan skal det også være.

- Man kan sagtens forfalde til spekulation om stigende priser grundet det kommende hugstfald i Tyskland. Men omvendt skal man være opmærksom på de risici, der er ved nåletræsdyrkning. Det er blandt andet stormfald, billeangreb med mere, siger skovfogeden.

I Farum Nørreskov plantede man i årene efter von Langens død rækkevisse blandinger med blandt andet ædelgran. I dag er der kun to af de gamle ædelgraner tilbage. De er cirka 47 meter høje og rager dermed noget op over kronetaget fra de øvrige træer.

Kilder:

- Træregisteret: www.dendron.dk/dtr
- Grøn, A. Howard: Skovenes og Skovbrugets Historie, 1955.
- Nielsen, P.C. og E. Laumann Jørgensen: Nordsjællands Skove gennem 200 År, 1964.
- Nielsen P.C.: Fremmede træarter i Danmark indtil omkring år 1800, Dendrologisk Forenings Årsskrift, 1978.

Nordsjællandske kæmper fortæller dansk skovhistorie

Den tyske industri- og skovmand Johan von Langen blev hentet til Danmark for at forbedre dansk skovdrift. Hans arbejde fik enorm betydning for dansk skovbrug. Ædelgran-kæmper i Nordsjælland vidner fortsat om hans arbejde.

Tekst og foto: Hans Erik Lund, forstkandidat

I midten af 1700-tallet var det danske skovareal nede på kun tre til fire procent. Tilvæksten var langt mindre end hugsten.

Træet var blevet brugt til brænde, byggeri, skibsbygning med mere. Manglen på træ var et stort problem og blev forstærket af den spirende industrialisering.

Noget måtte derfor gøres.

Forstmand fra syd

I 1747 blev C.C. Gram udnævnt til overjærgemester.

Han fik ansat et antal skovridere. Men i modsætning til tidligere, skulle de nu have en formel uddannelse.

I 1761 blev der sendt otte forstelever til uddannelse i Kiel. I 1762 foreslog han kongen (Frederik V), at man henvendte sig til overjærgemester Johan von Langen for at bede ham skaffe et forstkyndigt menneske til Danmark.

Men von Langen ville gerne selv påtage sig arbejdet. Efter forhandlinger kom han til Danmark sammen med flere af forsteleverne.

Von Langen var født i 1699. Han havde en stor virketrang og havde tidligt arbejdet med skovdrift i Tyskland. Den evne førte ham til Norge, der var underlagt Danmark. Her forestod han kortlægning og hugstplaner frem til 1747.

Kortlægning og planer

Von Langen lagde hårdt ud i efteråret 1763. Sammen med 10 unge forstfolk udførte han en kortlægning og planlægning af "Det Langenske Revir", som omfattede Geel Skov, en del af Rude Skov og nogle nærliggende småskove.

Planlægningen bestod af taksering af

vedmasser, inddeling i årshugster (efter træart), samt etablering af de nødvendige resourcer, hjælpemidler og faciliteter til driftsplanlægning, sortering af træ, transport og opsavning.

Blandingskulturer

Herefter fortsatte arbejdet med planlægning i de nordsjællandske skove med stor kraft.

Von Langen indførte blandingskulturer og et antal træarter i skovbruget i Danmark.

Af løvtræer indførte von Langen hvidel (kendt fra Norge), ægte kastanje, valnød og ær (von Langens fodspor). Af nåletræer indførte han skovfyr, rødgran, lærk og ædelgran. Det er alle træer, der har fået uvurderlig betydning for dansk skovbrug.

Ædelgranerne blev sået i blandt andet området mellem Klampenborg og Dyrehavsbakken. Omkring år 1900 var der her en fantastisk bevoksning med en vedmasse på hele 1400 kubikmeter pr. hektar, hvilket så vidt vides ikke er overgået andetsteds i Danmark.

Tømmeret fra disse 130-årige og store træer blev blandt andet anvendt til bjælker i Københavns rådhus, der blev færdiggjort 1905.

Rækkevisse blandinger

I Farum Nørreskov var der også Langenske plantninger. Her plantede man i årene efter von Langens død rækkevisse blandinger med ædelgran, lærk, skovfyr sammen med bøg, løn og ær.

I dag er der kun to af de gamle ædelgraner tilbage. De er cirka 47 meter høje og rager dermed noget op over kronetaget fra de øvrige træer. Det kan ses fra Fredensborg, som ligger på østsiden af Esrum Sø.

De er imponerende og absolut et besøg værd. De er registreret i Dansk Træregister.

Forskere klar med nyt CO₂-verdenskort

Forskere kortlægger potentiel CO₂-effekt af, at landområder springer naturligt i skov - eller at skov selvforrynger sig. Men effekten er markant lavere end dyrket skov, viser nyt studie, publiceret i tidsskriftet Nature. Dansk skovforsker er medforfatter.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Hvor stor er CO₂-effekten, hvis skov naturligt indtager nye landområder eller selvforrynger sig?

Det svarer et nyt stort internationalt studie på. Her har fagfolk og forskere undersøgt, hvor stort kulstofoptag, man kan forvente ved at lade skoven komme af sig

selv i forskellige dele af verden.

- Det er et interessant studie. Man har undersøgt CO₂-effekten af skov, som enten forrynger sig naturligt, eller bliver til skov igen ved naturlig tilgroning efter historisk skovrydning. CO₂-effekten kan absolut være betydelig. Men det ses også ty-

deligt, at den er væsentligt mindre end ved dyrket skov og kloget træartsvalg, forklarer medforfatter og skovforsker Palle Madsen.

Studiet viser, at i vores del af verden vil naturligt forynget skov gennemsnitligt optage 1,8 ton kulstof pr. hektar pr. år i løbet af de første 30 år, men med store vari-

ationer. Det svarer til 3,6 ton tørstof eller knap syv ton CO₂ pr. hektar pr. år.

Palle Madsen nævner til sammenligning Odense Kommunes skovrejsning i Elmelund skov.

- I Elmelund Skov har Fjernvarme Fyn sponsoreret en forkultur af popler i foråret 2013. Poplerne er nu estimeret til at optage omkring 13-14 ton tørstof pr. hektar pr. år. Det svarer til et niveau, der er tre til fire gange højere end gennemsnittet ved at lade skoven komme af sig selv her i vores del af verden, siger Palle Madsen.

- Derfor glæder det mig, at vores artikel konkluderer, at naturlig tilgroning af skov er en af en række virkemidler. Artiklen peger ikke på en one-size-fits-all-løsning. Det findes simpelthen ikke. Det afhænger naturligvis af, hvor man er i verden - og hvad man vil med skoven nu og i fremtiden, siger han.

Palle Madsen er tidligere professor ved Skovskolen, IGN, Københavns Universitet og arbejder nu som selvstændig skovforsker med firmaet InNovaSilva ApS. Han er medforfatter på studiet, som for nyligt var beskrevet i tidsskriftet Nature.

Stort studie

Studiet er udført som et metastudie, der har kortlagt, det forventede kulstofoptag ved at lade skov indtage nye landområder. Det er det, forskerne kalder 'natural regrowth'.

Studiet er baseret på tal og data fra 256 videnskabelige undersøgelser med i alt mere end 13.000 målinger af CO₂-optag. De er udvalgt efter en evaluering af, om

Artiklen sætter tal på, hvor meget kulstof, der bindes, hvis skov får lov at forynge sig naturligt i forskellige dele af verden.

- Der findes nu en samlet reference for kulstof-potentialet ved at skov forynge sig naturligt i forskellige dele af verden.

Palle Madsen, skovforsker og indehaver af InNovaSilva ApS

data fra disse kunne samles i metastudiet - og efter at have gennemgået 11.360 videnskabelige publikationer.

- De mange tal og data er mundet ud i, at vi nu for første gang har et egentligt verdenskort over CO₂-potentialet for naturlig tilgroning med skov. Det er bestemt interessant, siger Palle Madsen.

Skovdyrkernes stemme

Hovedforfatter på artiklen er Susan Cook-Patton fra det amerikanske TNC. Det er en forkortelse fra The National Conservancy og er sammenlignelig med Danmarks Naturfredningsforening.

Med til udarbejdelsen er også fagpersoner fra World Resources Institute (WRI) samt fra en række universiteter og forsk-

Skovforsker Palle Madsen er med sit firma InNovaSilva ApS medforfatter på en artikel i det velansete tidsskrift Nature.

ningsinstitutioner.

- Jeg var skovbrugsstemmen i forskergruppen, og jeg er glad for, at vi har lyttet til hinandens faglige input. Et af mine aftryk har været at gøre opmærksom på, at naturlig tilgroning blot er et af mange værktøjer i skovdyrkerens værktøjskasse, siger Palle Madsen.

- Andre virkemidler kan være, at man planter eller sår skov, som er optimeret til størst mulig klimaeffekt på eksempelvis dele af arealet. I konklusionen kommunikerer hovedforfatteren og hendes organisation åbent, at det er muligt at opnå højere kulstofophobning i skov, som dyrkes og drives med dette mål, fortsætter skovbrugsforskeren og tilføjer, at naturlig tilgroning absolut også ses som en del af porteføljen af muligheder.

Palle Madsen gør det klart, at vi nu har et verdenskort, som viser hvor stor gennemsnitlig kulstofbinding, der kan forventes rundt om i verden, hvis vi lader skoven komme af sig selv.

- Det vil sige, vi har en reference for mere intensive og dyre måder at gøre det på som eksempelvis plantning. Den store variation omkring gennemsnitsværdierne viser også, at usikkerheden ved naturlig tilgroning er ret høj på det enkelte areal, lyder det.

Relevant for danske skovejere

Han vurderer, at studiets resultater også er relevante for danske skovejere.

- Jeg mener, at lokal dansk handling på klima- og skovområdet giver mest mening, hvis den ses i relation til det globale billede. Vi skal tænke globalt, men kan jo kun handle ud fra vores lokale forhold, siger Palle Madsen.

Nature-artiklen udkom tidligere på efteråret. Artiklens resultater kommer til at indgå som reference, når FN's klimapanel udarbejder nye fremtidige analyser.

Tidligere skovfoged: Min skov skal producere godt råtræ

Per Juul Larsen har været skovfoged i over 40 år og har egen skov ved Vejen. Han dyrker fortsat skoven, hvor han har fokus på at producere råtræ i høj kvalitet.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Der skal først og fremmest komme godt træ ud af min skov.

Sådan lyder det fra den tidligere skovfoged Per Juul Larsen, da han viser rundt i sin egen ti hektar store skov. For selv om skovfogedkarrieren blev indstillet for 5 år siden, dyrker han stadig sin egen skov.

- Min strategi er træproduktion. Det er nummer et. Men derudover lægger jeg bestemt også vægt på naturværdier og god variation i skoven. Det er efter min mening variationen, som gør skoven smuk og giver karakter, siger Per Juul Larsen.

Per Juul Larsen bor i Veerst Skov, Vejen i Sydjylland. Han ved, hvad han taler om, efter mere end 40 års ansættelse som skovfoged i Skovdyrkerne-regi.

Han har klare holdninger til faget og deler gerne ud. Det har han gjort en dyd ud af igennem hele sin karriere.

- Jeg har jo rådgivet flere hundrede skovdyrker-medlemmer, så det er blevet til rigtig mange medlemsbesøg. Jeg har altid ment, at det var vigtigt at give medlemmerne mit absolut bedste råd i den aktuelle situation. Ordentlighed og ærlig rådgivning har jeg altid bestræbt mig på at levere, siger Per Juul Larsen.

Drop de sene tyndinger

På vej rundt i skoven går turen igennem løv- og nålebevoksninger i forskellige aldre.

Per Juul Larsen stopper op ved en 40

år gammel rødgranbevoksning.

- Bevoksningen her er på omkring 0,7 hektar. Vi har tyndet nogle gange og stamtallet er omkring 1000 pr. hektar. Min forventning er, at den skal stå seks-syv år mere, inden vi skover den, siger han.

Skovfogeden har en klar opskrift på, hvordan man som skovejer får det bedste udbytte i nål.

- Hold fingrene fra nålebevoksninger, når de er 12-15 meter høje. De sene tyndinger stjæler bare fra renafdriften, mener Per Juul Larsen.

Han forklarer, at man opnår samme samlede tilvækst pr. hektar, selvom man dropper sene tyndinger. Forskellen er, at tilvæksten fordeles ud på flere stammer. Derved bliver den enkelte stammes diameter mindre, hvad der i modsætning til tidligere efterspørges af de danske nåletræsavværker.

Et af argumenterne er, at jo længere der er gået siden sidste tynding, desto mere robust og stormfast bliver bevoksningen.

- Vor Herre har styr på mange ting - men ikke skovbrug. Det ved erfarne skovfolk, der har set de store stormfald. Tynder man hårdt efter de 30 år, har bevoksningen langt højere risiko for at falde i en storm, siger Per Juul Larsen.

700 kubikmeter råtræ

Han anbefaler, at man når slut-stamtallet ved 12-15 meters højde. Derefter la-

Per Juul Larsen opfordrer til at droppe de sene tyndinger i nål. På billedet ses en 40-årig rødgranbevoksning. Den forventes skovet indenfor seks til syv år.

Per Juul Larsen dyrker fortsat sin skov på ti hektar. Målet er at producere råtræ i god kvalitet, men naturværdierne har også fokus.

Om Per Juul Larsen

- Født og opvokset på Lolland.
- Skovfogedelev på Corselitze, Løvenholm og Pederstrup i årene fra 1967 til 1973.
- Nyuddannet i 1973.
- Fra 1973 ansat i Sydøstjysk Småskovsforening og flyttede til Vejen med sin kone.
- Har været med til to fusioner og sluttede karrieren i Skovdyrkerne Syd i 2015

der man bevoksningen være.

- I sitka kunne en fornuftig dyrkningsstrategi være, at man planter 3500 træer pr. hektar. Man udfører to gange flis-tyndinger plus en tynding inden bevoksningen er 30 år. Ved 30 år går man efter et stamtal på 800 til 900. Herfra lader man bevoksningen passe sig selv indtil afdrift efter cirka 45 år, lyder det.

Han gør det klart, at der for alvor lægges kubikmeter på stammerne efter 30 år.

- Fra bevoksningens 30. år lægges der 30 kubikmeter råtræ på pr. hektar pr. år. Det vil sige, at man fra 30 til 45 år opnår ekstra 450 kubikmeter råtræ pr. hektar. Mit mål er, at der skal være 700 kubikme-

ter råtræ i alt ved renafdriften efter cirka 45 år, siger Per Juul Larsen og tilføjer, at opskriften gælder for gran bonitet 1-2 på

den jyske højderyg med den høje årsnedbør på over 1000 mm.

Certificering bliver nødvendigt

På vej rundt i skoven falder samtalen på et af de emner, som lige nu optager Per Juul Larsen. Det er certificering og opkøbernes stigende interesse for certificeret træ. Emnet fyldte en del på efterårets generalforsamling i Skovdyrkerne Syd.

- Set fra min stol er der ikke andet at gøre, end at vi skovejere kommer i gang og bliver certificerede. Hvis vores aftagere efterlyser det, må vi jo også efterleve det, siger Per Juul Larsen.

- Måske kunne det endda være fornuft-

◉ tigt, at vores forening på en eller anden måde gjorde brug af noget egenkapital for at støtte medlemmer i forbindelse med certificering, da det ultimativt også er et spørgsmål om Skovdyrkerforeningens overlevelse i sin nuværende form, lyder det.

Han peger selv på flere muligheder i sin egen skov.

- Jeg vil i hvert fald sige, at jeg kunne godt finde fem til ti procent af min skov, som på en eller anden måde blev lagt urørt, hvis det var kravet. Der er våde og lave områder, hvor det alligevel ikke giver så meget mening at dyrke skoven forstligt, siger han.

Svend Auken-bevoksning

Længere fremme i skoven står en ung blandingsbevoksning. Per Juul Larsen kalder det sin Svend Auken-bevoksning.

- Tidligere var her nålebevoksning, men den væltede i orkanen i 1999. Vi fik det oparbejdet og solgt til trods for, at priserne på råtræ droppede voldsomt i timerne efter orkanen, husker skovfogeden.

Blandingsbevoksningen er etableret efter 1999-orkanen. Den er tyndet for få måneder siden, og Per Juul Larsen har netop stammet op i seks meters højde.

Den efterfølgende tilskudsordning til at etablere skov var daværende miljøminister Svend Auken ansvarlig for.

- Svend Auken fik gennemført, at skovejere skulle have højere tilskud til genplantning, hvis der indgik løvtræ. Det be-

tyder, at vi nu har en blandet bevoksning med blandt andet bøg, skovfyr, thuja og douglas.

Per Juul Larsen undrer sig over argumentet om differentieret tilskud. Men i dag ser han det som en faglig udfordring at få succes med bevoksningen.

- Bevoksningen kræver noget mere arbejde. Helt konkret har jeg for nyligt stammet de unge træer op i seks meters højde. Bevoksningen er også tyndet for få måneder siden. Andre går i fitnesscenter, men jeg bruger i stedet kræfterne her-

Per dyrker træfler i skoven

På en ferie i Frankrig blev Per Juul Larsen interesseret i træffeltræer. Nu har han plantet en lille lund med træffelpodede egetræer i skoven. Første træffel lader vente på sig.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Per Juul Larsen dyrker ikke kun løv- og nåletræ. En lille lund med helt unge egetræer fortæller en historie om noget mere eksotisk.

Egene er plantet på stor afstand, og jorden imellem dem er holdt sort. Per Juul Larsen håber, at han med tiden kan finde træfler på egenes rødder.

- Historien er den, at vi fik et par træffelpodede træer med hjem fra Frankrig efter en ferie, siger han.

Et par år senere besluttede han sammen med en ven at etablere en lille lund med træffel-eg.

- Jeg ved absolut ikke noget om det,

Per Juul Larsen har etableret en lille lund med træffel-eg. Projektet er gjort alene af nysgerrighed og interesse.

der foregår under jorden. Jeg har derfor lavet en aftale med min gode ven om, at han er ansvarlig for det, der sker under jorden – og så tager jeg mig af det over jorden, nemlig træerne, siger Per Juul Larsen.

Egene blev plantet for seks til syv sæsoner siden. Indtil videre lader første høst vente på sig.

- Vi har endnu ikke høstet en træffel, men det burde kunne lade sig gøre her ved seks til syv års-alderen, siger Per Juul Larsen.

Træfler i Danmark

Per Juul Larsen købte egetræerne i området nord for Marseille i Frankrig. Området er tørt og præget af dårlig jord. Men

ude i skoven – og det nyder jeg, siger han.

Strategien i den unge skov er, at bøgene på længere sigt skal danne under-skov under de hurtigere arter som thuja og douglas.

Fortsætter i skoven

Fra skoven fortsætter turen til Per Juul Larsens private bolig, som ligger kun et stenkast væk fra skoven. Fra huset er der udsigt udover natur og de fem hektar juletræer, som han også passer.

- Vi flyttede hertil i 1973, da jeg havde fået min første skovfogedstilling i Sydøstjysk Småskovsforening. Der er sket meget igennem årene. Da jeg startede op, kunne tre hektar juletræer give en fuldtidsindtægt til en mand. Det er tankevækkende, hvordan tingene har flyttet sig igennem de seneste 45 år, nævner han.

Selvom pensionisttilværelsen er i gang, har han ingen planer om at afhænde skoven lige foreløbigt.

- Jeg nyder arbejdet i skoven. Det vil jeg gerne fortsætte med så længe, mit helbred tillader det, siger Per Juul Larsen.

det er netop i det område, at træffelpantagene er meget udbredte.

- Franskmandene morede sig over, at vi planlagde at plante dem i Danmark. Måske får de ret. Det vil tiden vise, siger han og gør samtidig opmærksom på, at det blot er tænkt som et sjovt forsøg.

- Jeg har ingen forhåbninger om, at jeg kan hente en ekstra pension, siger Per Juul Larsen og smiler.

Træerne hos Per Juul Larsen er podet med den svamp, der udvikler de kendte træfler. Træfler er svampens frugtlegeme, som dannes under jorden.

Ifølge skovejeren har der tidligere været udført forsøg med dyrkning af træfler på dansk jord.

Troværdighed er Skovdyrkerens vigtigste grundstof

Per Juul Larsen har været skovfoged i Skovdyrkerne i hele sin karriere. Han tror på en lys fremtid for foreningerne. Men det er helt afgørende, at skovfogeden alene handler ud fra skovejerens interesser.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

I mere end 40 år har Per Juul Larsen været skovfoged i Skovdyrkerne. Igennem årene har han været skovfoged for et stort antal skovejere.

Han har altid vægtet troværdighed højt. For troværdighed er det grundstof, som Skovdyrkerne har haft succes med – og det skal man holde fast i, mener han.

- Når jeg var på rådgivningsbesøg ved en skovejer, så har de altid fået mit helt ærlige bedste råd. Hvis det betød, at der skulle gøres noget i skoven, så vil Skovdyrkerne naturligvis gerne gøre det. Men jeg har aldrig rådgivet en skovejer til at få noget udført, fordi foreningen kan se en fordel i det, lyder det.

- Så længe at det, der er godt for den enkelte ejer, også er godt for skovdyrkerforeningen – og det der er godt for skovdyrkerforeningen, også er godt for den enkelte ejer, så har foreningerne deres berettigelse, fastslår Per Juul Larsen.

Små skovejere med stor værdi

Den nu pensionerede skovfoged har altid nydt at arbejde sammen med skovejerne. De små ejendomme værdsætter han højt.

- Jeg ved godt, at nogle taler om, at vi som skovdyrkerforening skulle fokusere mere på større ejere, hvor vi kan få en større omsætning. Sådan har jeg aldrig set på det – tværtimod. De store skovejere kan sælge deres træ til stort set alle entreprenører. De kan derfor også vælge og vrage imellem deres samarbejdspartnere, siger han.

- Anderledes er det med de mindre skovejere. Her kan vi som skovdyrkerforening for alvor gøre en forskel. Her handler det om, at vi finder små mange projekter og slår dem sammen til et stort for på den måde at få de bedste priser til medlemmerne. Netop

Per Juul Larsen tror på en lys fremtid for Skovdyrkerne. Han nåede selv 43 år som skovfoged.

her kommer vi som medlemsejet forening for alvor til vores ret. Det har vi øvet os på de sidste 100 år, siger Per Juul Larsen.

Han gør det også klart, at han aldrig har været bange for at bruge fem minutter ekstra ved et rådgivningsbesøg.

- Det er her, man taler om vejret, høst-udsigterne, børnenes uddannelse og andet aktuelt og opbygger tillid. Tillid er altafgørende i vores branche, hvor man kan ødelægge mange års arbejde på en eftermiddag. Omvendt kan et godt og tillidsfuldt samarbejde ofte fortsætte i årevis til gavn for begge parter, fastslår han.

Glad for karrieren

Per Juul Larsen har været glad for sin 43 år lange karriere i Skovdyrkerne.

- Folk skifter arbejde, fordi de synes, at opgaverne bliver kedelige. Sådan har jeg aldrig følt det. Jeg startede i Sydøstjysk Småskovsforening og har været med i to fusioner. Jeg sluttede af i Skovdyrkerne Syd.

- Jobbet har været både spændende og fagligt udfordrende. Derudover mener jeg, at det er en styrke, at rådgivere i skovbruget bliver i deres stilling i en årrække. Skovbruget er langsigtet, og det er nødvendigt med god og sammenhængende skovbrugsrådgivning, siger han.

Helge Daus har skrevet en bog om bevaringsværdige træer i Aarhus-skovene.

Bog giver indblik i bevaringsværdige træer

Tidligere skovfoged Helge Daus har skrevet en bog om de bevaringsværdige træer i Aarhus-skovene.

Af Jens Mathiasen

Helge Daus er klar med en ny bog om bevaringsværdige træer i Aarhus-skovene.

Bogen er rigt illustreret og giver læserne en grundig indføring i de særlige træer omkring Aarhus.

- Bogen blev til, fordi det gik op for mig, at de ansatte i Aarhus Kommune ikke har kendskab til de særlige træer, som vi gamle har gået og værnet om og skabt. Det skyldes blandt andet, at det er lystskove. Men i de skove må der altså gerne være historiske værdier at værne om, siger forfatteren Helge Daus.

Han mener, at de særlige træer skal være med til at fortælle om fortiden.

- Når jeg går guidede skovture, fremhæver jeg træer, bevoksninger og anekdoter fra fortiden, siger han.

Netop Helge Daus kender Aarhus-skovene bedre end de fleste. Igennem 30 år var han skovfoged ved Aarhus Kommune. Han blev ansvarlig for at rejse en stor del af de bynære skove. Det foregik i årene fra midt i 1970'erne og frem til

omkring år 2000.

Men helt fra barnsben har han haft sin gang i skovene. Hans onkel Kjeld Ladefoged var nemlig skovrider i Aarhus fra 1946 til 1986.

Til kommende generationer

Helge Daus fremhæver, at noget af det allervigtigste i skovdyrkning er overleveringen fra generation til generation.

- Det moderne menneske tænker ikke over, at skovene er opstået af langsigtede fremsyn og lange tilbageblik. De yngre generationer lærer for lidt om skove og deres betydning i samfundet.

- Jeg følte det simpelthen som en pligt at skrive bogen, som et plaster på det sår, som den manglende overlevering er, siger han.

Helge Daus har tidligere skrevet bøgerne Riis Skov og Skovene.

Den nye bog er den tredje og med hans egne ord sidste. Den er på 210 sider. Bogen kan købes direkte i flere boghandler i Århus. Derudover kan den bestilles på nettet og hos samtlige boghandler i Danmark.

Stort naturprojekt på Bornholm

Planter, insekter, fisk og fugle får en håndsækning i Bornholms største naturgenopretningsprojekt, nemlig Ekkodalens moser. Over de næste år bliver området i forlængelse af Ekkodalen omdannet fra landbrugsjord til vådere og vildere natur. Det sker blandet andet ved at omlægge 1,9 kilometer vandløb, sætte 17 kilometer drænrør ud af spil og slukke den pumpe, der har holdt landbrugsjorden tør i over 50 år, skriver Miljø- og Fødevareministeriet.

- Nu bliver områderne ved Ekkodalens Moser ført tilbage til det store naturområde, det var engang. Det er til stor gavn for vores natur og dyreliv. Fremover kan sjældne arter som sumpviol, engperlemorsommerfugl og løvfroen samt ikoniske arter som trane, rørhøg og blåvinget pragtvandnymfe boltre sig i en større vild og våd bornholmsk natur, siger miljøminister Lea Wermelin, som for nyligt indviede moserne.

Projektet har en samlet sum på 19,7 millioner. Staten har opkøbt 125 hektar, hvoraf landbrugsjorden udgør cirka 55 hektar. Hele Sprækkedalen er blevet statsejet. Projektet er det største naturgenopretningsprojekt på Bornholm i nyere tid.

50 års jubilæum for hundeskove

For 50 år siden åbnede Danmarks første officielle hundeskov i Den Jyske Skovhave i Rold Skov. Siden den første skov blev åbnet tilbage i 1970, har de offentlige hundeskove haft vokseværk. Hvert år er der i gennemsnit kommet fem nye hundeskove til.

- Hundeskovene er et åndehul for både hunde, deres ejere og alle andre, der vil med ud i naturen. Det er herligt, at vi nu har haft hundeskove i 50 år, og at der hele tiden kommer flere nye hundeskove til, siger miljøminister Lea Wermelin.

For nyligt indviede Lea Wermelin hundeskov nummer 246 på statens arealer. Den nye skov ligger på Amager i den nordlige ende af Kalvebod Fælled tæt på to meget store boligområder i Ørestad.

Ministeriet oplyser, at når Naturstyrelsen udvælger områder til nye hundeskove, sker det ud fra en vurdering af, hvor der er begrænset dyreliv og biodiversitet at tage hensyn til, og hvor det giver mening at adskille hundefolket med løse hunde fra andre brugere af skoven. I hundeskovene må man lade sin hund løbe frit – under forudsætning af, at man har fuldt herredømme over hunden.

Endnu en rapport fastslår, at der er store CO₂-besparelser forbundet med træbyggeri. Foto: Scandibyg.

Endnu en rapport vender tomlen op for træbyggeri

Træbyggeri sparer massive mængder CO₂, viser ny rapport, som dermed ligger sig i slipstrømmen af en række andre med samme konklusion.

Af Jens Mathiasen

Danmark kan reducere op mod 800.000 ton CO₂ i 2030, hvis vi bygger alle fritliggende én-familiehuse, kæde- og rækkehuse som træbyggeri i stedet for konventionelt tungt byggeri.

Sådan lyder en af konklusionerne i den nye forskningsrapport: 'Anvendelsen af træ i byggeriet – Potentialer og barrierer'.

Rapporten samler eksisterende viden om fordele og ulemper ved træbyggeri og gør status for omfanget af træbyggeri i Danmark. Den er udarbejdet af BUILD, Aalborg Universitet og ligger sig i slipstrømmen af flere andre rapporter, som også peger på træbyggeriets massive CO₂-potentiale.

Modeller og livscyklus

Forskerne bag rapporten har

Træ – et bæredygtigt byggemateriale

Træ har som byggemateriale et særligt potentiale i forbindelse med håndtering af CO₂-belastningen. Det skyldes blandt andet:

- Skovens bidrag til at optage CO₂ fra atmosfæren. (Træer optager CO₂ under væksten og omdanner det til ilt og kulstof som bindes i vedet.)
- Trækonstruktioners betydning for lagring af kulstof fra optaget CO₂. (Træ oplagrer kulstof under væksten, og det bliver i træet når det bruges i byggeriet).
- I byggeri kan træ erstatte andre byggematerialer med en større udledning af CO₂, hvorved det samlede CO₂ aftryk bliver mindre.

Kilde: BUILD

udført økonomiske modeller og livscyklusanalyser for træbyggeri i Danmark. Sammenholdt med viden fra konventionelt byggeri viser beregningerne, at klimaaftrykket fra dansk byggeri kan reduceres væsentligt ved at bygge flere huse i træ.

– Vores beregninger viser, at hvis vi bygger 6.310 boliger i 2030 som træbyggeri i stedet

for konventionelt tungt byggeri, kan vi i forhold til 2019 spare 800.000 ton CO₂ siger Torben Valdbjørn Rasmussen, seniorforsker, BUILD, Aalborg Universitet.

Til sammenligning udgør den samlede CO₂-udledning i Danmark cirka 55 millioner tons CO₂ årligt, hvoraf byggerbranchen står for 20 procent, svarende til 11 millioner ton.

Flere barrierer

Rapporten undersøger træ som et bæredygtigt byggemateriale, herunder egenskaber for træ og forskellige former for anvendelse af træ i byggeriet.

Som en del af vidensindsamlingen er der gennemført en spørgeskemaundersøgelse, dialogmøder og interviews med nøglepersoner i byggerbranchen.

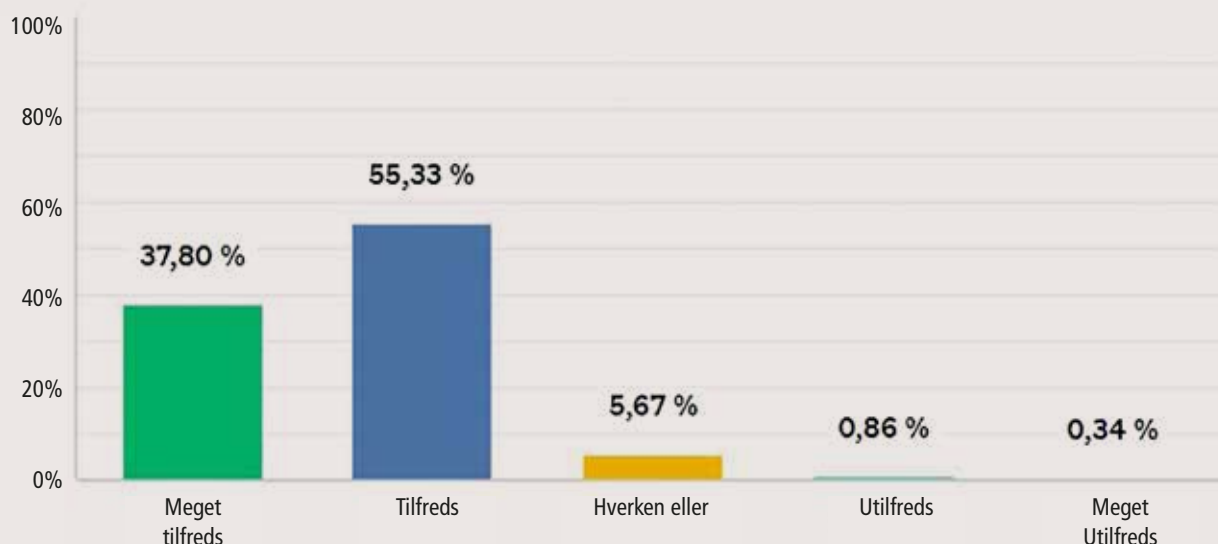
– Vores kvalitative undersøgelse viser, at der er en del oplevede barrierer fra branchen i forbindelse med blandt andet brand, lyd og udførelse. Vi vurderer dog, at barriererne kan overvindes med forskellige tiltag, siger Torben Valdbjørn Rasmussen.

Brug for eksempler

Rapporten vurderer, at præ-accepterede løsninger og gode eksempler på træbyggeri er nødvendige for at fremme brugen af træbyggeri i Danmark.

– Fyrtårnsprojekter kan anvendes som et virkemiddel til at udvikle innovative løsninger og derved være drivkraft til ny forskningsbaseret viden. Det vil også understøtte udviklingen af et uvildigt forsknings- og undervisningsmiljø inden for træ i Danmark, siger seniorforsker Torben Valdbjørn Rasmussen

Forskningsprojektet er gennemført med afsæt i den grønne klimapulje – fremme af klimavenligt byggeri og med økonomisk støtte fra Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen.

Figur 1: Hvor tilfreds er du med medlemsbladet Skovdyrkeren?

Læserundersøgelse 2020 viser fornuftige takter

Undersøgelse blandt læserne af Skovdyrkeren viser generel stor tilfredshed med medlemsbladet.

Af sekretariatschef Kristian Gernow

Det er vigtigt for Skovdyrkerne at de resourcer, der bliver brugt på kommunikation, skaber værdi for vores medlemmer.

Derfor gennemførte vi i september måned en større læserundersøgelse, hvor læserne af Skovdyrkeren kunne give karakterer for forskellige dele af bladet som indhold, layout, læsevenlighed med mere.

Alle medlemmer af Skovdyrkerne, der er registreret med emailadresse, modtog invitation til at deltage.

Af de knap 4.000 udsendte spørgeskemaer fik vi godt 600 retur.

Det svarer til 15 procent, og det vurderer vi som tilfredsstillende. Det er i øvrigt på niveau med tilsvarende undersøgelser i 2013 og 2016.

Tendensen er god

Helt overordnet udtrykker bladets læsere

en høj grad af tilfredshed med Skovdyrkeren (Figur 1).

I alt 93 procent af respondenterne er enten 'Tilfreds' eller 'Meget tilfreds' med bladet.

Det glæder os, da det bekræfter, at vi 'rammer skiven' i forhold til langt størstedelen af bladets målgruppe. Målingen er faktisk et lille klik bedre, end de pæne tal fra de tidligere undersøgelser, der var på henholdsvis 86 procent i 2013 og 81 procent i 2016.

I løbet af 2018 fik bladet ny redaktør, ligesom vi foretog nogle mindre layoutmæssige justeringer af bladet. Vi har der-

**»Tak for et godt, aktuelt
og informativt blad«**

(citat fra respondent)

for også været nysgerrige på, hvad bladets læsere mener om bladets omfang, opbygning, illustrationer, sprog og læsevenlighed.

Også på disse spørgsmål udtrykker læserne generelt stor tilfredshed.

De mest populære artikler

I svarene på spørgsmålet om hvilke temaer, man helst vil læse om i Skovdyrkeren, gemmer der sig nogle interessante 'øjeblikke' (Figur 2).

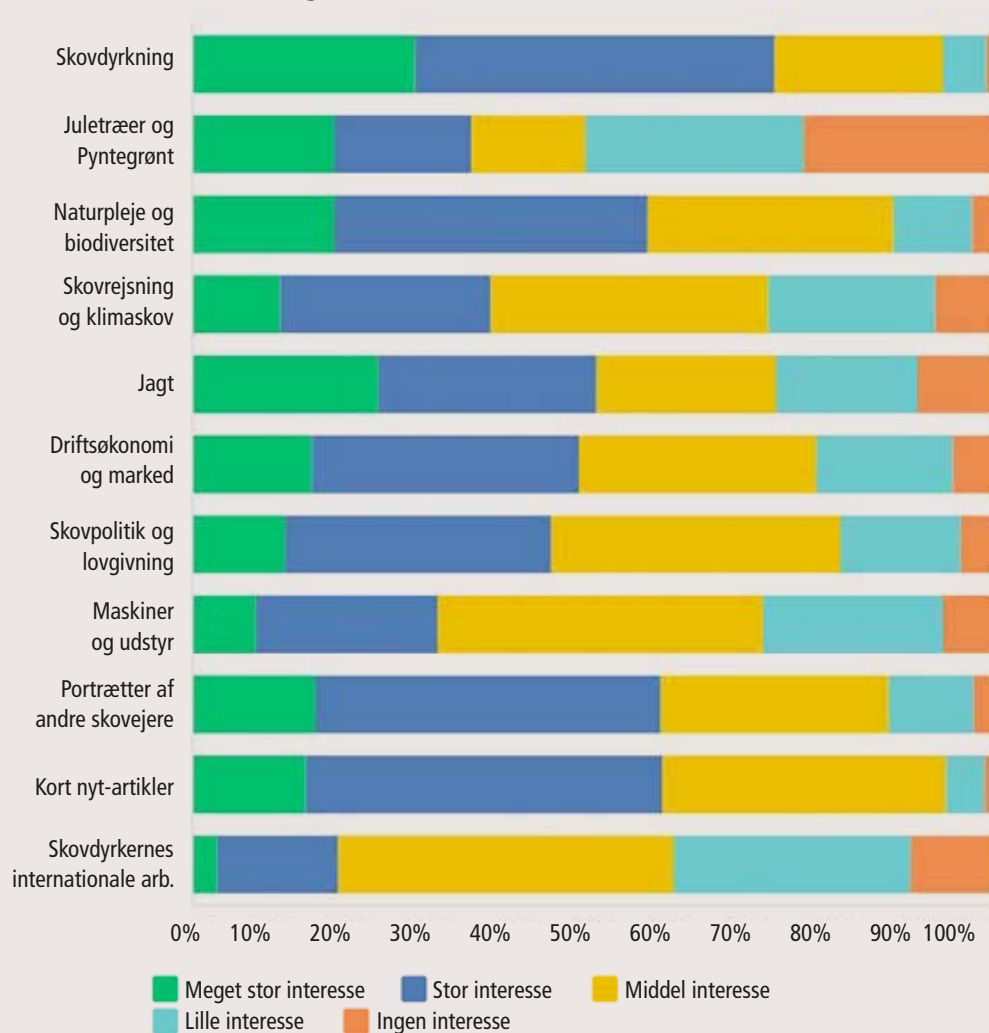
At 'skovdyrkning' indtager førstepladsen, er ikke overraskende.

Vi er heller ikke overraskede over, at 'andre skovejeres erfaringer' (medlemsportrætterne), artikler om 'jagt' og 'kort nyt' er populær læsning.

Til gengæld er interessen for det højaktuelle tema 'skovrejsning og klimaskov' mindre, end vi fornemmede.

'Naturpleje og biodiversitet' scorer tilsvarende højere end forventet. Disse og andre resultater om emnevalg vil vi naturligvis forholde os til, når vi planlægger artikler til kommende udgaver af bladet.

Figur 2: Hvor stor interesse har du for følgende temaer i Skovdyrkeren?

Skovdyrkeren på strøm?

Verden bliver mere og mere digital. Derfor spørger vi også i undersøgelsen læserne om deres syn på udsendelse af Skovdyrkeren i en digital versus den trykte udgave (Fig. 3).

6 ud af 10 ønsker den trykte version. Hver fjerde ønsker den digitale version - mens otte procent gerne vil modtage både en trykt og en digital version.

Skovdyrkerens hovedbestyrelse har i 2020 besluttet, at det fra 1. januar 2021 er den lokale skovdyrkerforening, der selv afgør formatet for udsendelse af Skovdyrkeren.

Konstruktiv kritik modtages med kyshånd

De uddybende kommentarer og forslag til forbedringer, som der også var plads til i undersøgelsen, er der heldigvis mange, der har brugt tid på. Dem vil vi derfor også bruge tid på at studere nærmere.

Sådanne kommentarer og forslag er svære at rubricere, men vi ser navnlig to ting udtrykt: Dels, at Skovdyrkerens læsere godt kan kapere artikler på et endnu højere niveau end i dag. Dels et ønske om flere artikler med fokus på drift, indtjening og markedsforhold.

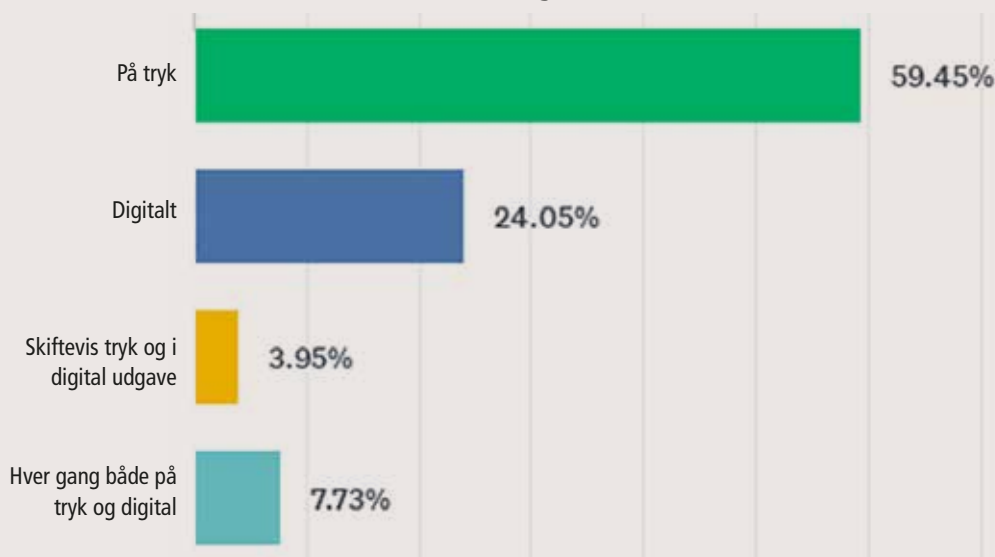
Tak til alle og gavekort til én

Sekretariatet og bladets redaktion siger tak til alle, der deltog i undersøgelsen. De indsendte svar giver os værdifuld viden, som vi vil omsætte til et bedre medlemsblad.

Som bekendt kunne deltagerne være med i en lodtrækning om et gavekort som tak for ulejligheden. Vinderen er udtrukket og har fået direkte besked.

Hvem det blev, vil fremgå af næste nummer af Skovdyrkeren.

Figur 3: Sådan vil jeg gerne modtage medlemsbladet Skovdyrkeren

En efterårsdag i skoven

Det er altid dejligt, når nogen forholder sig til det man skriver eller siger. For nogen tid siden tikkede en mail ind.

Kære Karsten

Jeg tillader mig at rette henvendelse til dig, idet jeg har læst din artikel i Skovdyrkeren, og samtidig har jeg dyrket din bog (Natur og vildtpleje i skoven) meget flittigt.

Jeg købte for ca. 3 år siden en lille skov på 18,5 hektar ved Præstø og har netop forsøgt at leve op til stort set alt, hvad man kan gøre for at fremme biodiversiteten. Jeg tænkte, at det en gang i fremtiden måske kunne være interessant for dig, hvis du skulle lave en opfølgende artikel, hvor man i den virkelige verden kunne bruge min skov som eksempel på, hvad der med meget få midler kan gøres. Skulle du således en dag ved lejlighed have lyst til at kigge forbi skoven eller høre min historie, er du meget velkommen til at kontakte mig.

Med venligst hilsen
Advokat Kristian Nørgaard

Sådan en opfordring kan ikke siddes overhørig og slet ikke, når det kan lade sig gøre på en flot efterårsdag. Kristian Nørgaard fik bogen "Drift af små skove og plantager" i konfirmationsgave i 1983. Den er i dag opdateret med titlen "Skovdrift med begge hæn-

Kristian Nørgaard ved skovens særeste træ. Sådan et kan der brygges mange skrøner op omkring.

Dødt ved nedbrydes hurtigere, når det ligger ned, end når det står op. Stående døde træer er til gengæld oplagte boligmuligheder for hulrugende fugle. For at optimere den biologiske mangfoldighed skal man have lidt af hvert og helst i forskellige stadier af nedbrydning.

Insekthotel etableret i lysning. Der er også truffet aftale med den lokale biavl om placering af stader i skoven.

der – og omtanke". Han havde altid ønsket sig en skov, og da det endelig lykkedes i 2016 at købe Holbækvænge Skov, skulle den top tunes. Ikke en pind måtte ligge forkert alt skulle fremstå nystrøget. Midt i det hele kom den nybagte skovejer på andre tanker.

På turen rundt i skoven, blev der snakket om, hvordan man skaber mere lys, fx ved bug-

tede indre skovbryn, hvordan man etablerer jorddiger/insektvolde, hvilken effekt det at lade skoven være urørt har, hvordan man skaber en søjlehal af en yngre bøgebevoksning, etablering af blomsterstriber og meget mere.

Bare at lade stå til er et tema med mange facetter. Vender man ryggen til en ældre bøgebevoksning og lader den urørt

for at øge biodiversiteten, skal man være opmærksom på, at den de næste 200 år hovedsageligt bliver mørkere, surere og fugtigere, ind til forfaldet starter, og de væltede kæmper skaber lys og plads til en ny generation. Et andet interessant spørgsmål i den forbindelse blev rejst. Vil en skov, som skattemæssigt betragtes som erhverv, få hobbystatus,

Det inspirerede til at lave endnu en i et lidt andet design. Spændende om snogen også vil finde behag i den (Foto Kristian Nørgaard).

En af skovens kæmper. Et potentielt evighedstræ, men også glimrende møbeltræ. Der er heldigvis flere i Holbækvænge, så begge heste kan rides.

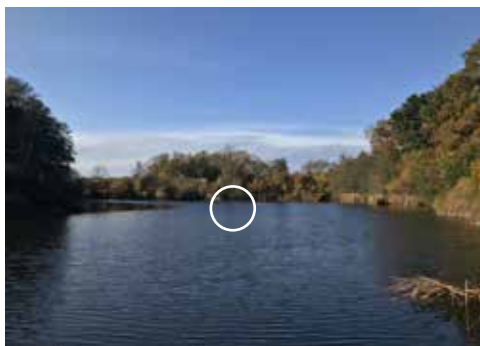
Som et eksperiment er der "bygget" et paddehotel op til en mose og en stor afvandingskanal. Et ødelagt stykke drænrør og sten i varierende størrelse. Noget skal der nok flytte ind, men hvad?

En flydende have fulgte med skoven ved købet. Her holder snogen af at sole sig (Foto Kristian Nørgaard).

Sagførerkontoret, ligger med udsigt over søen.

Udsigten fra Sagførerkontoret som hytten i skoven er døbt. Midt i søen kan man ane en efterladt svaneunge. Isfuglen dukkede op lidt senere, da fotografen var gået

hvis den lades urørt?

Skal ellene i det fugtige område bare passe sig selv? Mange ellesumpe er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3, eller skovlovens § 28. I begge tilfælde betyder det, at ellesumpene ikke må dyrkes, afvandes, tilplantes eller på anden måde ændres. Men netop elletrunterne er et produkt af en gam-

mel driftsform, stævning, som i andre sammenhænge ønskes fremmet og bevaret. Stævning af ellene skaber en artsrig bundvegetation med gode betingelser for sommerfugle og andre insekter. Så hvad gør man?

Hvis man gerne vil have et fugtigt areal i skoven, hvordan håndteres det i forhold til

vandløbsloven, der pålægger lodsejer at sikre, at naboer opstrøms kan komme af med deres vand?

Hvad giver størst forøgelse af biodiversiteten? At kappe en stor rodvælt i bunden af kævlen med rishø for at rod-kagen tipper tilbage i hullet, eller lade den bevare rodforbindelsen og dermed mulighe-

den for at leve videre en tid?

Konklusionen på skovturen blev nok, at man godt både kan blæse og have mel i munden. Drive med skoven, lade partier være helt urørt og andre steder aktivt fremme biodiversiteten. Under alle omstændigheder prøve til, og se hvad der sker.

POST**PP**

DANMARK

Magasinpost MMP
ID- nr. 42856

Per Hilbert, redaktør, og Tine Nordentoft, layouter mv., var frem til udgangen af 2017 og nummer 50, det team, som stod for udgivelsen af Skovdyrkeren. Herefter overtog redaktør Jens Mathiasen fakten.

Skovdyrkeren

Du sidder nu med den sidste papirudgave af Skovdyrkeren ØER-NE i hånden. Vi håber du har haft glæde af de mange foregående numre og fortsat vil få det af de kommende digitale udgaver.

Fra nytår 2021 udkommer Skovdyrkeren Øerne kun elektronisk. Formen vil være den velkendte. Det er kun måden at distribuere det på, vi ændrer og læsningen, der fremover vil foregå på PC, tablet eller mobiltelefon. Som noget nyt kan der søges i artiklerne, også de "gamle", så det bliver lettere at finde oplysninger, når man står og har brug for det. Du kan allerede nu se bladet i PDFformat på vores hjemmeside: <http://www.skovdyrkerne.dk/oer/skovdyrkerenoeernesompdf/> Hvis du ønsker at søge i ar-

tiklerne: <http://www.skovdyrkerne.dk/oer/artikler-skovdyrkerenoeerne/>

Det hele startede i begyndelsen af 90'erne. Daværende skovrider i Skovdyrkerne Vest, Per Hilbert, kom med et forslag til et fælles blad for alle foreningerne. Han havde et skalk lignende A-5 format i tankerne. Ideen blev ikke søsat med det samme, og i 1995 tog forslagsstilleren til Nepal for at arbejde for Danida.

I 1999 vendte han tilbage nu som sekretariatsleder i Skovdyrkerne.

Ideen om det fælles blad

fastholdt han. I første omgang blev det til lokale Skovdyrker Orienteringer på fortrykt papir og fra midten 00'erne til en årrække med "Skovdyrker Nytt", lokalt produceret og trykt i fælles layout. Endelig i december 2010, så Skovdyrkeren dagens lys. Den bærende ide var formidling af stof af fælles interesse landet over, suppleret med lokalt input fra egen forening. Alle læserundersøgelser siden har vist, at det var det rigtige at gøre, så det fortsætter vi med i Øerne nu blot helt digitalt.

Glædelig Jul og Godt Nytår

Medarbejdere og bestyrelse i Skovdyrkerne Øerne ønsker medlemmerne en rigtig glædelig jul og et godt nytår. Vi ser alle frem til det fortsatte gode samarbejde i 2021.

Kontoret holder lukket i perioden 22/12-20 til 3/1-21. Begge dage inklusive.